

آخارنی‌ها و سلحشوران

(مجموعه کمدی‌های آریستوفان)

آریستوفان

ترجمه‌ی

رضا شیرمرز

این کتاب ترجمه‌ای است از:

The Complete Greek Drama

Whitney J. Oates

and

Eugene O'Neill

Random House

Aristophanes	آریستوفان	سرشناسه:
آخارنی‌ها و سلحشوران (مجموعه کمدی‌های آریستوفان) / آریستوفان: ترجمه‌ی رضا شیرمرز	تهران: نشر قطره، ۱۳۸۷	عنوان و نام‌پیدا آور:
۱۶۸ ص		مشخصات ناشر:
سلسله انتشارات نشر قطره؛ ۱۰۰۴. هنر و ادبیات جهان؛ ۱۶۶		مشخصات ظاهری:
978-964-341-937-0		فروست:
		شابک:
	فیبا	وضعیت فهرست‌نویسی:
The Complete Greek Drama; all the extant tragedies...	کتاب حاضر ترجمه‌ی بخشی از کتاب	یادداشت:
	نمایشنامه‌ی یونانی (کمدی)	موضوع:
	شیرمرز، رضا، ۱۳۵۳ - مترجم	شناسه‌ی افزوده:
	PA	رده‌بندی کنگره:
	۸۸۲/۰۱	رده‌بندی دیویی:
	۱۶۶۹۲۴۶	شماره‌ی کتابشناسی ملی:

شابک: ۰-۹۳۷-۳۴۱-۹۶۴-۹۷۸-978-964-341-937-0

نشر قطره

آخارنی‌ها و سلحشوران
(مجموعه کم‌دی‌های آریستوفان)

آریستوفان

ترجمه‌ی رضا شیرمرز

چاپ اول: ۱۳۸۸

لیتوگرافی: نشر نماد

چاپ: سارنگ

تیراژ: ۱۶۵۰ نسخه

بها: ۳۰۰۰ تومان

حق چاپ برای نشر قطره محفوظ است.

خیابان فاطمی، خیابان ششم، پلاک ۳ - دورنگار: ۸۹۶۸۹۹۶

۸۹۷۳۳۵۱-۳ و ۸۹۵۲۸۳۵ و ۸۹۵۶۵۳۷

صندوق پستی ۲۸۳-۱۳۱۴۵

www.nashreghatreh.com

nashreghatreh@yahoo.com

Printed in The Islamic Republic of Iran

فهرست

۱۵	آخارنی‌ها
۸۳	سلحشوران
۱۵۹	تصاویر

مقدمه مترجم

آریستوفان بزرگترین کمدی‌نویس یونان باستان و پدر کمدی کهن است. او بیش از چهل نمایشنامه خلق کرده، ولی تنها یازده اثر از او به ما رسیده است. از آثار به‌جا مانده او چنین استنباط می‌شود که کمدی‌های او در مقایسه با دیگر کمدی‌های یونان باستان، استثنایی، پیشرو و بسیار مؤثر بوده است. هنر آریستوفان، منحصر به فرد و حیرت‌انگیز است. یکی از وجوه حیرت‌آور در کمدی‌هایش آزادی بیان است. او سعی دارد تا تمام عناصر اجتماعی، اقتصادی یا سیاسی جامعه خود را نقد کند. به عنوان مثال نمایشنامه زنبوران، اعتراضی علیه رشوه‌دهی مستبدان آتنی به قضات و اعضای هیئت منصفه دادگاه‌ها است. سمبل مستبدان آتنی در این نمایشنامه، کلئون است و داستان آن، نبرد میان پدر (فیلوکلئون به معنی عاشق کلئون) و پسر (بیدلی کلئون به معنی متنفر از کلئون) است. بیدلی کلئون سعی دارد تا از حضور فیلوکلئون در دادگاه به‌خاطر دریافت مبلغ ناچیزی جلوگیری کند و عاقبت نیز موفق می‌شود. پژوهش در کمدی‌های آریستوفان نشان می‌دهد که او قادر بوده مانند هر نمایشنامه‌نویس بزرگ دیگری، مبانی دراماتیک کمدی‌نویسی را در برترین سطوح رعایت کند. احتمالاً آریستوفان

بنیانگذار کمدی سیاسی است. در اکثر آثار آریستوفان ردپایی از سیاست به چشم می‌خورد. مثلاً در نمایشنامه سلحشوران (۴۲۴ ق.م.) آریستوفان جنگ قدرت میان کلئون و یک سوسیس‌فروش گمنام را برای به قدرت رسیدن سوسیس‌فروش به نمایش می‌گذارد. مشهور است که خود کلئون از تماشاگران این نمایش بود و در حضور او کسی جرئت ایفای نقش دباغ را نداشت، مگر خود آریستوفان. آریستوفان در کمدی‌های نخستین خود، همگان را به صلح دعوت می‌کرد و جنگ را سخت نکوهش می‌نمود. در نمایشنامه آخارنی‌ها (۴۳۵ ق.م.) آریستوفان، دیکائوپولیس (نماد شهروند خوب) را در مقابل لاماخوس، جنگجوی خشن قرار می‌دهد. دیکائوپولیس صلح‌طلبی است و لاماخوس نماد جنگ و خونریزی. دیکائوپولیس خود به عقد قرارداد صلح با اسپارت اقدام می‌کند و در پایان نمایشنامه، خوشبختی خود را جشن می‌گیرد، اما لاماخوس از صحنه کارزار، ماتم‌زده باز می‌گردد و خود را نگون‌بخت می‌نامد. نمایشنامه‌های آریستوفان از نوع کمدی‌هایی است که در عین تأثیرگذاری در عصر خود بر تمامی اعصار دیگر تأثیری ژرف نهاد و امروز هم با اجرای آثار او می‌توان کاستی‌های بزرگ جوامع انسانی معاصر را به نقد کشید. نگاه انتقادی آریستوفان سخت جسورانه و کنایه‌آمیز است. برخلاف مناندر (کمدی‌نویس یونانی قرن ۳ و ۴ ق.م.)، آریستوفان اندیشه‌ای آرمان‌گرایانه دارد. تبلور این نوع نگرش را می‌توان در نمایشنامه پرندگان (۴۱۴ ق.م.) یافت. آریستوفان نیز مانند اندیشمندان بزرگ دیگر با طراحی این کمدی در واقع به ذهنیت مدینه فاضله مورد نظر خود عینیت بخشیده است. این نمایشنامه تلاش دو آتنی به نام‌های بیستاروس و اولپیدس را برای رهایی از وضع اسفبار جامعه آتن به

نمایش می‌گذارد. آن دو به یاری پرندگان و در برابر آتن، شهری را برفراز ابرها بنا می‌نهند تا از قوانین دست و پاگیر آتن و دادگاه‌های ظالمانه و خدایان بی‌رحم آتن خلاص شوند. از سوی دیگر آریستوفان علاوه بر حضور سیاسی از جنبه علمی و فلسفی هم غافل نبود و با نمایشنامه ابرها (۴۲۳ ق.م.) سوفسطاییان، به خصوص سقراط را به باد انتقاد گرفت. آریستوفان در پایان این نمایشنامه تفکرخانه سقراط را به آتش می‌کشد و گفته‌اند که اجرای این کمدی در مرگ غم‌انگیز سقراط مؤثر بوده است. او در سال (۴۱۱ ق.م.) نمایشنامه تسموفوریازوس را خلق کرد و طی این نمایشنامه، حمله شدیدی به اورپید (تراژدی‌نویس بزرگ یونانی) و تراژدی‌هایش کرد. این حمله به دست زنان آتنی و به علت اهانت‌های اورپید به زنان در نمایشنامه‌هایش صورت گرفت. در این اثر، آریستوفان شخصیت‌های آثار اورپید را مورد تمسخر قرار می‌دهد. آریستوفان - این فیلسوف هنرمند - زیباترین اندیشه‌ها و تلخ‌ترین وقایع را با نازیباترین واژگان به طنز می‌کشد. شاید تلخی موجود در آثارش با تلخی حاضر در آثار اورپید برابری می‌کند. ولی او به طرز هنرمندانه این تلخی را در قالبی مضحک به نمایش می‌گذارد. کمدی‌های او در عین اینکه مملو از اندیشه‌های فلسفی، سیاسی، ادبی و... است، سرشار از اشارات بسیار تند و نمادین جنسی است. این مهارت آریستوفان است که به یاری دو بعد متناقض موجود در تفکرش، به ایدئولوژی پراز دغدغه، اضطراب، تلخی و درد، جامه طنز می‌پوشاند. اگرچه آریستوفان زنان آتن را فاسد و میگسار می‌خواند، اما می‌بینیم که در کمدی لیسیستراتا (۴۱۱ ق.م.) زن را عامل صلح معرفی می‌کند. در این نمایشنامه، زنان اسپارت و آتن به سرکردگی زنی انقلابی به نام لیسیستراتا از

همخوابگی با شوهران خود، خودداری می‌کنند تا صلح برقرار گردد. عاقبت مردان این دو ایالت در حال جنگ، مجبور به عقد پیمان صلح می‌شوند. آریستوفان در اکثر نمایشنامه‌هایش از اورپید به بدی یاد می‌کند و شخصیت‌های نمایشنامه‌های او را مسخره می‌کند، ولی در گوشه‌هایی از نمایشنامه قورباغه‌ها (۴۰۵ ق.م.) گاهی به دفاع از او برمی‌خیزد و او را در مقامی برتر از اشیل (تراژدی نویس بزرگ یونان) قرار می‌دهد. این نمایشنامه پیچیده در واقع نقد ادبی آثار اشیل و اورپید است. این نمایشنامه داستان نارضایتی دیونیزوس از نمایشنامه‌نویسان زمانه است. او به جهان زیرین می‌رود و اورپید و اشیل را می‌بیند که بر سر تصاحب تخت پادشاهی نزاع می‌کنند. به قصد انتخاب یکی از دو تراژدی‌نویس برای بازگشت به آتن مسابقه‌ای برگزار می‌کند، رقابتی که طی آن دو شاعر به دفاع از آثار خویش همت می‌گذارند و سرانجام شاعر مسن‌تر یعنی اشیل پیروز می‌شود و به آتن باز می‌گردد. نوع اندیشه اقتصادی آریستوفان نیز در کمدی پلوئوس (۳۸۸ ق.م.) به نمایش درآمده. این اثر، بیانگر تفکر آرمان‌گرایانه آریستوفان برای توزیع عادلانه ثروت میان شهروندان است. درون‌مایه اصلی نمایشنامه، اشتراک اموال و زن در جامعه است. برابری زن و مرد از ابتدای تاریخ تا عصر حاضر، یکی از دغدغه‌های موجود در اذهان مردم و نخبگان بوده است. آریستوفان با خلق نمایشنامه اکلسیازوس (۳۹۲ ق.م.) نه تنها زن را در ردیف مرد قرار می‌دهد، بلکه او را شایسته تملک قدرت در جامعه می‌داند. در این نمایشنامه زنی آتنی به نام پراکساگورا، زنان دیگر را بر آن می‌دارد تا به هیبت مردان درآیند و با ورود به مجلس آتن، با صدور رأی علیه مردان، سردمداران حکومت را از میان خود برگزینند.

هدف از ترجمه آثار آریستوفان - پدر کمدی کهن - آشنایی خوانندگان فارسی‌زبان در وادی تئاتر و عموم علاقه‌مند به هنر تئاتر با ریشه‌های کمدی در تاریخ درام‌نویسی است. مترجمان انگلیسی در برگردان کمدی‌های آریستوفان از انگلیسی باستانی (Archaic) و میانه (Middle) استفاده کرده‌اند. گاه به سبب عدم امکان برگردان بعضی واژه‌ها و اصطلاحات، مترجم فارسی مجبور به تشریح واژه و اصطلاح در زبان یونانی و صنایع ادبی متن، مثل جناس و کنایه و تشبیه است. البته در اکثر متون ترجمه شده به زبان انگلیسی، اسامی اشخاص، خدایان و مکان‌ها توضیح داده نشده و فهم این متون نمایشی و از طرفی برگردان آنها دشوار می‌نمود. این اسامی در ترجمه متن تأثیر عمیقی دارند. در واقع این اسامی به آریستوفان کمک می‌کند تا برخلاف مناندر واقع‌گرا در کمدی‌هایش کاریکاتورهای خارق‌العاده‌ای خلق کند. نام هر یک از شخصیت‌های اصلی آریستوفان معنای خاصی دارد که آگاهی بر این مفاهیم به تفسیر عمیق‌تر این کمدی‌ها کمک می‌کند. مثلاً در کمدی سلحشوران، آگورا کریتوس به معنی قاضی و ریش سفید بازار، در کمدی ابرها، استرپسیادس به معنی اغراق‌کننده یا تحریف‌کننده از طریق فن بیان، در کمدی صلح، تریگانوس به مفهوم مرد تاکستان، در کمدی زنبوران، فیلوکلئون به مفهوم دوستدار کلئون و بیدلی کلئون به مفهوم دشمن کلئون و در کمدی لیسیتراتا، لیسیتراتا به معنی منحل‌کننده ارتش و کلئونیکا به مفهوم پیروزی شکوهمند است. وقوف بر کنایات کمدی‌های آریستوفان برای اجرای درست این آثار نیز ضروری است. منابع مورد استفاده برای استخراج اسامی مذکور به شرح زیر است:

۱. اساطیر یونان و روم باستان، پیر گیرمال، ترجمه دکتر احمد

بهمنش، انتشارات امیرکبیر.

۲. تاریخ تمدن ویل دورانت، جلد ۲، سازمان انتشارات انقلاب اسلامی.

۳. تاریخ تئاتر اسکارگروس براکت، جلد اول، انتشارات مروارید.

4) The Greek World, 449-323 B.C. Simon Hornblower, Revised edition, 1992, Great Britain.

5) History of The Hellenic World, The Archaic Period, Ekdotike Athenon S.A., 1975, Greece.

6) Classical Greece, C.M. Bowra, 1970. U.S.

7) Land of Zeus, Stephanie Dowrick, 1976, Newyork

8) Greek Mythology, Félix Guirand. Translated by Delano Ames, 1963, London.

9) The Age of Fable, Thomas Bulfinch, 1968.

10) Myths of Life and Death, Cottie Arthur Burland, 1974, London.

11) New Larousse Encyclopedia of Mythology, 1959, London.

12) Myth, K.K. Ruthven, 1976, London.

13) The Tale of Troy, Roger Lancelyn Green, 1947, Puffin Books.

14) Greek Mythology, John Pinsent, 1922, London.

15) American Britanica.

16) Bulginch's Mythology, Thomas Bulfinch.

17) Greece and Rome, Fredrick Copleston, 1971, London.

نمایشنامه‌های حاضر از روی The Complete Greek Drama برگردان
Oates & O'Neill به فارسی ترجمه شده است. سپس ترجمه فارسی با
دیگر ترجمه‌های انگلیسی آثار آریستوفان مقابله شده، از جمله:

B. B. Rogers

R. H. Webb Moses Hadas

Jack Lindsay

Dudley Fits

کلیه مترجمان انگلیسی برای ترجمه این کمدی‌ها از واژه‌ها و سبک زبان انگلیسی باستانی و میانه وام گرفته‌اند. از این رو ترجمه و مقابله و ویراستاری و استخراج فهرست اعلام این آثار بیش از یک سال به طول انجامید و تا حد امکان کوشش شده است که آثار آریستوفان به پیراسته‌ترین شکل در اختیار خوانندگان محترم قرار گیرد.

با چاپ مجموعه کمدی‌های آریستوفان و کمدی لچ‌باز، تنها اثر کامل به‌جا مانده از مناندر، کلیه کمدی‌های یونانی توسط مترجم در اختیار علاقه‌مندان به تئاتر و پژوهشگران فرهنگ و تمدن یونان باستان قرار گرفته است. بی‌گمان استادان بزرگوار، اجرای این زحمت را با ارشاد و راهنمایی و تذکر نواقص و خطاها خواهند پرداخت و مرا مرهون خویش خواهند ساخت.

رضا شیرمرز

تابستان ۱۳۸۷